

POLEMICA DINTRE NICOLAE IORGA – GENERALUL ȘTEFAN TOȘEV ȘI ZIARUL „NAROD” PRIVIND BĂTĂLIA DE LA TURTUCAIA

*Dr. Luminița GIURGIU**

Anul acesta marchează, pe lângă alte momente importante în istoria noastră, împlinirea a 150 de ani de la nașterea lui Nicolae Iorga (5 iunie 1871, la Botoșani). Personalitatea sa nu poate fi definită în câteva cuvinte: istoric, critic literar, scriitor, ziarist, memorialist, enciclopedist de factură europeană... A.D. Xenopol îl numea „o minune de om”. Admirat pentru calitățile sale de om de știință, a fost contestat ca om politic, un devotat al politicii Regelui Carol al II-lea.

În anul 1942, în ședința de deschidere a anului academic din 6 decembrie, Gheorghe I. Brătianu a elogiat pe istoricul Nicolae Iorga în cuvinte emoționate: „Nu este desigur în uriașa activitatea a lui Nicolae Iorga, problemă din istoria lumii sau din trecutul neamului său, care să nu-l fi oprit, căreia scrisul său bogat să nu-i fi închinat măcar câteva pagini. Dar de este în multiplele sale manifestări, prin grai sau prin scris, o latură statornică, una din acele «permanente» pe care încerca să le definească prin legile istoriei, este desigur aceea a cunoașterii tuturor ținuturilor locuite de Români, a tuturor realităților geografice, etnice, istorice, din care se alcătuiește ființa însăși a națiunii noastre, prin care se definesc misiunea și dreptul ei. Pentru el, dreptul țării și al poporului român nu a fost niciodată o rece abstracție, o formulă juridică ce este cuprinsă doar în paragrafele unui instrument diplomatic. Istoricul știe ce reprezintă tratatele, care nu pot statornici cumpăna schimbătoare a vremurilor, decât pentru răgazul ce-l hotărăsc împrejurările și voința oamenilor. Deasupra lor și dincolo de ele, el privește desfășurarea prin veacuri a destinului românesc, a chemării unui neam ce poate uneori fi întunecată de primejdii, după cum hotarele sale pot fi călcate de nedreptăți, fără ca aceste accidente să poată opri mersul său spre o așezare vrednică de puterile și de virtuțile sale, la marginile de Răsărit ale Europei și ale civilizației.

Pământul acesta, Iorga ni s-a mulțumit să-l măsoare pe hartă sau să-l privească la geam, din fuga trenului sau a automobilului. L-a străbătut cu pasul său de profet, de la o margine la cealaltă, de la munte la Mare, de la Nistru la Tisa, din Sătmar până-n Săcele și de la Dunăre la Hotin. A cules din el tot ce se putea să-i dea graiul viu, voința umilă și neștiută a satelor

* Comisia Română de Istorie Militară; Asociația Națională Cultul Eroilor Regina „Maria”.

valahe, la umbra zidurilor înnegrite de cetăți și mănăstiri, în care cuvântul său de vrăjitor învia deodată strălucirea de odinioară a voivozilor, înconjurat de măritul sfat al boierimii și de oștile viteze ale răzeșilor și moșnenilor”¹.

Am ales să memorăm atitudinea lui Nicolae Iorga față de evenimentele petrecute imediat după intrarea României în vâltoarea Marelui Război – declanșarea ostilităților de către Bulgaria.

Istoricul notează cu amărăciune în 27 august 1916:

„**Atacul bulgar**

Cu o ură fără margini, setoasă de a se satisface cu orice preț, cu un fanatism răzbunător ca al posedărilor religioși, bulgarii au atacat România îndată după ce am trecut granița Austro-Ungariei.

Aceasta s-a întâmplat patruzeci de ani, aproape zi de zi, de la data când Statul român a alergat să apere, în Balcani, cauza creștinătății și în rândul întâi cauza libertății bulgare, alături de oștile Țarului. Vor trece numai câteva zile încă și amintirea luptei de la Grivița, care a dat lovitura cea mai grea oștirii lui Osman Pașa, a cărei biruință, foarte posibilă, ar fi însemnat înlăturarea unei Bulgarii autonome din rândul posibilităților politice, va fi serbată de răii noștri vecini prin ghiulele germane trimise contra soldaților Rusiei și României.

Cineva a zis că va «înspăimânta lumea cu nerecunoștința sa»; Bulgaria din 1916 poate zice că o va *îngrețoșa*.

Am fost bucuroși atunci, la 1877, că stăpânirea turcească de peste Dunăre a fost înlăturată printr-o nouă stăpânire creștină, plină de făgăduințe. Într-un articol, vom arăta tot ce am făcut pentru a ușura începuturile unui Stat încă șubred, la alcătuirea căruia lucram de mai multe decenii, primind, găzduind, întreținând în funcții pe pribegii cauzei bulgare, deschizându-li-se drumul către patrie, când treceau Dunărea, ca bande înarmate, cu steagul crucii în mână și aceasta riscând să atragem asupra noastră răzburarea Turciei exasperate și nemulțumirea Europei tulburate în calculele ei. Nobilul principe Alexandru n-a avut mai bun prieten decât pe Carol I și în niciun oraș nu se găsea mai bine decât în acest București, pe care ura bulgară de astăzi ar voi să-l vadă prefăcut într-un maldăr de ruine. Când simțul de independență al bulgarilor a întâmpinat piedici din partea Rusiei, ne-am atras, sprijinindu-i, urgia unei mari Împărății. Niciodată regimul aspru, dar binefăcător, al lui Stambulov² n-ar fi putut dăinui și tronul actualului

¹G.I. Brătianu, *Nicolae Iorga apărător al drepturilor românești*, București, f.e., 1943, pp. 12 - 13.

²Ștefan Stambulov (1854 - 1895), om politic bulgar. Regent al Bulgariei (1886 - 1887), a sprijinit urcarea pe tronul Bulgariei a prințului german Ferdinand de Saxa-Coburg. Ca prim-ministru (1887 - 1894) a promovat o politică de apropiere de Austro-Ungaria și Germania și

stăpânitor în Sofia nu s-ar fi putut consolida fără prezența la mijloc, între cei ce jigneau și cei care erau jigniți, a României noastre, fără ajutorul de orice clipă pe care, deși nu era niciun interes din partea noastră, li l-am dat.

Relațiile nu s-au înrăit din vina noastră. Crescuți în aspirații uriașe, gata să se ia de păr pentru realizarea lor cu toată lumea, ei au văzut în noi, pe lângă un vecin mai fericit, căruia trebuia cu orice preț să i se strice, din invidie oarbă, mulțumirea ieșită din cultură și muncă, un răgaz în calea înaintării lor. Și Dumnezeu știe dacă ne-am gândit vreodată a-i opri în calea pretențiilor legitime pe care le puteam forma! În 1912, dacă au putut bate pe turci, aceasta ni se datorește și nouă. Aud încă frumoasele cuvinte ale Regelui Carol spuse către mine: «N-am nicio invidie pentru progresele Bulgariei. Nu mă supără deloc că ea își urmărește scopurile ei naționale. Sunt contra unui război, care ar sprijini decadența fatală a Turciei. N-am luptat ca tânăr pentru libertatea creștinilor din Balcani, ca să-i împiedic la bătrânețe de a-și atinge dreptatea».

S-a ajuns la războiul din 1913. El n-a pornit din ură. În casele pustii ale luptătorilor de la Ceatalgea, soldații noștri mângâiau copiii orfani. Am văzut-o cu ochii. Niciodată o armată n-a străbătut un teritoriu cu atâta cruțare, lăsând în urmă, nu cenușă, ci argint și aur. Primarii bulgari au venit în țară să mulțumească pentru purtările noastre. Sunt ofițeri, care au documente de recunoștință, iscălite de autorități. Eu însumi păstrez scrisori de la locuitorii, care ne urează tot binele.

Veneam acolo ca să aducem liniștea, ca să împiedicăm un imperialism furios de a se scâldea zadarnic în sângele fraților și tovarășilor de arme. Când pentru siguranța graniței noastre s-a anexat un teritoriu, glasuri s-au ridicat în Cameră pentru a se cere să se țină seamă nu numai de interesele, dar și de starea de suflet a celor care schimbau atârnarea lor. Mă onorez că am vorbit în acest sens.

Și totuși o ură nebună se repede asupra noastră, întrebuițând situația militară creată prin întrebuițarea unei părți din oastea românească în ținuturi, care ne sunt tot așa de sacre cum le sunt bulgarilor acele părți din Tracia și Macedonia, care după dreptul național și istoric le aparțin. Ei luptă la Dunăre pentru ca ungurii să rămână în Ardeal.

Cumplită rățăcire! Nu va trece mult și o vor vedea și ei, după ce se vor fi slăbit pentru totdeauna ca să ne slăbească momentan pe noi. Turtucaia, cea cu «zece atacuri violente», cu pământul răscolit de obuzele tunurilor grele germane și udat de sângele nostru românesc, la Turtucaia, unde urlă bucuroasă, patima neînfrânată, se comite astăzi o crimă.

de păstrare a independenței față de Turcia și Rusia. A fost ucis pe stradă de agenții Palatului Regal.

Nu numai o crimă contra acestei Româнии, despre care se știe la Sofia lucruri care, spre rușinea bulgarilor, vor apărea mai târziu, ci *contra unei solidarități balcanice pe baza dreptului național satisfăcut pretutindeni și contra bulgarilor înșiși.*

Aceste cuvinte ale istoricului își vor găsi mai repede de cum se credea adevărul lor³.

Câteva zile mai târziu, Nicolae Iorga comentează înfrângerea trupelor române și pierderea cetății Turtucaia:

„Lupta de la Turtucaia

În articole frumoase, pline de un sentiment de entuziasm real și vibrant, ziarele, fără deosebire, vorbesc despre eroica luptă de la Turtucaia, despre puterea admirabilă a unor soldați, care nu-și citiseră și nu-și afișaseră patriotismul, care, incapabili de a scrie o frază, au dat țării prin faptele lor cel mai zguduitor poem, despre buna frăție dintre ei și ofițerii, pe care și noi îi cunoaștem și-i iubim, încă de pe vremuri, când atâția nu credeau într-unii. Ele pun în vedere o repede și decisivă răzbunare pentru pierderea orașului și suferințele oștirii noastre de acolo, atacată prin surprindere și copleșită de număr. Și adaugă sfaturi ca lumea să nu dispere, să nu se demoralizeze pentru că n-a putut câștiga pretutindeni, cu aceiași vitejie și putere de sacrificiu, aceiași victorie.

Să nu ne întristăm prea mult, e astfel, concluzia. Noi spunem mai mult, căci mângâierile și speranțele sunt un lucru bun pentru sufletele slabe: *să ne bucurăm.*

Căci ce e un război? Un «Zece Mai» în mult mai mare? O manevră mai grea? Desfășurarea unei teme tactice mai complicate? Desigur nu, ci un lucru mare, mare și greu, cel mai mare și mai greu lucru ce se poate pentru o societate omenească întregă, cercetarea adâncă, până la cel mai neînsemnat factor care contrează, și el, a puterilor acelei societăți, examenul integral, care atrage după sine pedeapsa umilinței și a decăderii, și, de atâtea ori pentru Stat, a desființării chiar, deci a robiei politice pentru acei, care nu s-au știut a lupta, fiecare la locul lui și fiecare din toată conștiința și energia lui.

Acesta este războiul. Uneori el se cere în adunări politice, el se urlă pe stradă. Toate acestea n-au a face. Nimic nu se determină prin manifestări prealabile, ci totul se hotărăște prin ceea ce se poate da, la un moment decisiv, de toată lumea. Cu o singură rezervă, care deschide, și după cele mai mari nenorociri, vaste perspective: de toată lumea *întrucât organizația de mai înainte a pus pe fiecare la locul său.*

³ N. Iorga, *Războiul nostru în note zilnice, 1916 - 1917*, vol. II, Editura „Ramuri” S.A., Craiova, f.a., pp. 98 – 100.

Fiind așa de greu și așa de mare, el e uimitor prin toate problemele, neștiute ori ascunse, pe care le descoperă și la vedește, cum supremul avânt al unui trup omenesc scoate la iveală boli, pe care cel mai iscusit medic nu le-ar fi putut găsi sau face să lucreze energii nebănuite pe care *organismul le ținea anume pentru aceasta*, nevoind să le uzeze în proza leneșă a fiecărei zile. Ceva mai grozav, dar mai mântuitor și mai înnoitor pentru societățile omenești, puse în fața triumfului, de o parte a morții, de altă nu se poate găsi.

Când el izbucnește, prin voia unor puteri, pe care credeam că le-am trezit noi, pe când tocmai *pe noi ne-au trezit ele*, aceasta înseamnă că *lumea nu mai poate sta pe temelii ei de până atunci*. Între țări și popoare lucrurile se cer a fi altfel de cum sunt. Noi am scris câteva rânduri pe hârtie, deunăzi sau cu atâția ani în urmă, le-am pecetluit, le-am publicat, potrivit cu ele am tras hotare și am organizat ce se află între ele. Dar viața omenească e într-o veșnică mișcare. Haine de Stat pe vecie pentru un popor, care neconținut crește ori scade neconținut, nu se pot. Puterile zvâcnesc, de-o parte, căutând hotar nou, de alta, ele lăncezesc, ne mai putând umple cu vitalitatea lor vechi hotare. Și atunci ciocnirea se produce, oricât am căuta să o zăbovim, cu oricâtă știință de Stat sau frică de Stat.

Din acel moment nicio formă nu mai are valoare, ci singură realitatea severă, neîndurată domnește peste toți și peste toate. Nimeni n-o poate ascunde, nimeni n-o poate înșele până la capăt.

Dar uneori ea apare întregă de la început, altă dată zăbovește.

Nu poate fi mai mare primejdie decât aceasta din urmă. Criza trebuie provocată, neapărat, cât mai iute, întregă, îngrijorătoare pentru a o cunoaște deplin și a o domina.

Ce *nenorocire* a fost pentru noi ușurința campaniei din 1913, bogatele daruri pe care ni le-a adus! În ce ne privește pe noi, ea a întărit defecte, care și așa erau amenințătoare pentru viitorul nostru și nu ne-a smuls, *din adâncul inimii, unde așteptau, decât unele calități, prea puține*. Ea ne-a zguduit, nu ne-a înnoit. Și însăși zguduirea superficială, n-a produs tot ce trebuia să producă *dacă ne-ar fi atins pe toți în ce avem mai scump și în ce avem mai sfânt*.

Iar în ce privește pe dușman, el a fost silit la pace, dar nu s-a dovedit învins, nu s-a recunoscut învins. S-a supus sorții de atunci, așteptând soarta zilei următoare. Nu s-a cântărit cu noi și n-a ieșit încredințat de inferioritatea lui *reală* și permanentă. Ceea ce înseamnă că el se rezervă pentru mai târziu. Și astfel cei 10.000 de soldați, pe care i-am îngropat pe pământul lui n-au plătit cu viața lor nimic.

Astăzi, marile greutăți răsar deodată cu amenințarea ce cuprind în ele. Cu atât mai bine: *le salutăm cu bucuria, pe care strămoșii noștri au resimțit-o față de greutăți încă mai mari*. Noi n-avem însușiri, care au dat glorie popoarelor din Apus, dar avem o calitate, care le biruiește pe ale lor: când ni se pune deodată, crunt, violent, sălbatec, întrebarea cea mare despre viața și moartea noastră, găsim în adâncul unei ființe naționale, care a rezistat la toate furtunile vremurilor, putea nebiruită, care se cuprinde în aceste trei cuvinte: *Nu ne dăm!*

Și înfrângerea presupune înainte de toate această condiție că: te-ai dat. Tot sângele nostru însă refuză, absolut aceasta!

1 septembrie 1916⁴.

Peste ani – respectiv în anul 1918 –, Nicolae Iorga a simțit nevoia să ia atitudine față de două articole publicate în presa bulgară, care comentau în termeni nu tocmai favorabili sau realiști înfrângerile suferite pe frontul de Sud.

Prima replică a apărut în nr. 169 din 21 iunie 1918 al ziarului „Neamul Românesc”⁵ ca răspuns la articolul „Dezastrul românilor la Turtucaia” publicat de generalul Ștefan Toșev în ziarul „Echo de Bulgarie”⁶.

„CUVINTELE UNUI SOLDAT

Generalul de infanterie Toșev, care a comandat și la Turtucaia și în toată expediția bulgarilor în Dobrogea, cu știuta organizare, înarmare și conducere pur germană, s-a hotărât să lase pentru urmași povestirea isprăvilor îndeplinite de dânsul.

Pentru că aceste isprăvi chiar sunt destul de importante, dar și pentru a se ști rolul pe care l-a jucat el însuși, nu ca strateg, căci pentru acesta erau germanii, dar ca însuflețitor al trupelor sale, ca erou al celei mai înflăcărate

⁴*Ibidem*, pp. 105 - 108.

⁵„Neamul Românesc” a fost o revistă bisăptămânală, fondată de Nicolae Iorga, la 10 mai 1906. Era ilustrată cu portrete ale țaranului român în ipostaze idealiste și populară printre învățătorii de la țară (pentru care era distribuită gratuit), promovând teorii antisemite și atrăgând asupra sa oprobriul autorităților și al presei urbane, era prezentată ca ziar politic de orientare națională și de atitudine democratică. Publicația, care în decursul timpului a apărut cu o periodicitate diferită, a fost principala tribună prin care Nicolae Iorga și-a exprimat atitudinea față de fenomenele sociale, politice și culturale, din țară și străinătate. În anul 1916, înfrângerilor suferite de armata română, Nicolae Iorga s-a refugiat la Iași, unde a tipărit „Neamul Românesc” cu o frecvență cotidiană. Publicația și-a încetat apariția în anul 1940, când la putere a ajuns Horia Sima, adversar declarat al lui Nicolae Iorga (Wikipedia, accesată la 27 august 2021, ora 20).

⁶Vezi pe larg, Luminița Giurgiu, Teodora Giurgiu, *Generalul Ștefan Toșev despre dezastrul român de la Turtucaia*, în „Anuarul Muzeului Național al Marinei Române 2020”, tom XXIII, Constanța, Editura Muzeului Național al Marinei Române, 2020, pp. 203 - 218.

retorici, ca înnoitor în epopeea bulgărească de la 1916 al exortațiilor⁷ și imprecățiilor homerice. «Eram», spune el, «cu toții atât de entuziasmați, că nu-mi aduc aminte decât că, la sfârșitul vorbirii mele, suit pe automobil, gesticulam, amenințând cu pumnii spre Turtucaia și repetam mereu: *Veți învinge! Veți răzbuna! Veți strivi! Veți cuceri Turtucaia!* Și soldații îmbătați de entuziasm și de dorul luptei, ridicau sus armele, băteau pământul și strigau cu voce grozavă: *Îi vom învinge! Îi vom strivi! Vom cuceri Turtucaia!*».

Se știe că această dispoziție de spirit, servită de același talent, a mai asigurat cuiva un loc de frunte în rândul marilor vânători, navigatori și generali ai lumii: lui Tartarin din Tarascon⁸.

Dl. general Toșev trebuie să-l cunoască pe bravul meridional cântat de Alphonse Daudet. Căci, deși bănuiam ideile sale de politică externă, s-ar putea obiecta că a uitat aproape rolul decisiv ce l-au jucat, și ca elemente propriu-zise, germanii la luarea Turtucăii, care trebuie să rămână o ispravă națională bulgară, dumnealui ține să ne spună în limba franceză de ce a fost capabil însăși și voinicii pe care i-a condus. Și astfel presa înflăcărată a acestui «miles gloriosus» se răsfăță în chiar oficiosul pentru străinătatea negermană a guvernului bulgăresc «Echo de Bulgarie», condus oarecând cu discreția cuvenită de profesorul N. Milev.

Dl. Toșev vrea să folosească, desigur, istoricilor militari ai marelui război, care – ne asigură d[omnia sa], după niște asigurări ale colaboratorilor occidentali – vor trebui să așeze Turtucaia lângă... *Mort Homme*⁹. Sarcina aceasta ar fi putut totuși să nu și-o ia. Vor lămurii lucrurile germanii, care au scris și până acum, iar adausurile bulgărești se pot întâmpla să fie cu totul superflue și bune doar pentru consumația internă a celor care să-l vadă pe dl. Toșev sus pe automobil strigând: «*Veți strivi!*» etc. Dar, înainte de toate nobila intenție a d[omniei sale] a fost să insulte armata, care la Turtucaia și în Dobrogea a fost învinsă prin puterea unor împrejurări, pe care trebuie altă minte ca să le înțeleagă și alt suflet ca să le aprecieze.

Dumnezeu să fie slăvit, strigă biruitorul, Dumnezeu care «nu uită niciodată» – ceea ce se va putea spune și de alții, la vremea lor. «De trei ori binecuvântat» pentru că a pedepsit «crimele perfidului vecin», «pirateria lui

⁷Extortăție: cuvânt, discurs prin care se urmărește dezlănțuirea unor sentimente, acțiuni etc.; încurajare, îndemn, imbold, înflăcărare (dexonline.ro/definitie).

⁸Tartarin din Tarascon este personajul romanului cu același nume scris de Alphonse Daudet, în anul 1872.

⁹ Corect *Le Mort Homme* – Dealul Omului Mort se află în municipalitatea franceză Cumières-le-Mort-Homme, în jurul a 10 km nord-vest de orașul Verdun. Dealul a devenit cunoscut în timpul Primului Război Mondial, fiind locul multor lupte.

din 1913», «invazia de bandiți unică în istoria popoarelor civilizate», lăudăroșenia «mojicilor înnebuniți de prada pe care au pus mâna așa de ușor, îmbătați de gloria ce și-au făcut-o, zăpăciți de laudele Europei» și ajunși a crede «că puteau aspira să joace rolul factorului principal, nu numai în Peninsula Balcanică, ci în *toată Europa*» (aiurea s-ar zice: bre!, bre!). «Sufletul scelerat» trebuie să-și primească răsplătirea; trebuiau să fie umiliți după cuviință, în «mizerabila lor conștiință», «vitejii copii ai unei rase degradate, membrii unei adunături a tuturor semințiilor alcătuite din criminalii vulgari de pe vremuri».

La cel dintâi atac, românii, acești oameni – așa cum îi descrie tesacul dlui general, au fugit conform cu tradițiile lor. Când aud pe bulgari «urlând teribil» ca... «leii care simt prada lor», acești valahi «încep să tremure; spaima lor se preface repede în teroare». Ei fug jefuind și «cerșind pâine», «uitând cu totul disciplina și datoria». «În fiecare ecleror bulgar ei văd irezistibile atacuri de noapte». Urmează, a doua zi, «fuga generală». Generalul Chiselov¹⁰ pretinde că ofițerii «au împins lașitatea până la aclamarea Bulgariei și a regelui ei», iar camaradul său Toșev se grăbește a explica lucrul: «aceasta nu trebuie să surprindă pe nimeni, pentru că lașitatea este o trăsătură caracteristică a valahilor».

Mai cuprinde literatura războiului întreg vreo pagină de infamă? Nu cunosc limbile tuturor popoarelor inferioare amestecate în el ca să pot spune cu siguranță: nu. Cine știe ce-o mai fi scris în carnetul vreunui basuto¹¹ sau altui cimpanzeu atras în vâltoare!

Dar dl. general, așa de darnic în insultele sale incalificabile, ar fi putut să-și pună unele întrebări.

«Lașitatea valahă», «trăsătura caracteristică» unui întreg neam, a făcut, la Grivița, când rușii se găteau de plecare, ca să câștige, contra turcilor, libertatea Bulgariei?

«Lașitatea valahă», «trăsătura caracteristică» unui întreg neam e aceia care a dat armatei austro-ungare acei lauri cu care, câți sunt, se va mândri ea în războiul actual?

«Lașitatea valahă», «trăsătura caracteristică» unui întreg neam a împiedicat, pe Siret, voinicia bulgărească de a înainta pe pământul Moldovei, ba chiar de a prezenta la o nouă luptă, cu arme egale?

Și, la Turtucaia chiar, cine a dat «rândurile secerate» ale bulgarilor, de care vorbește cavalerul nostru, cine a «împins rezistența până la extrem»

¹⁰ Corect Kiselov – n.n.

¹¹ Basuto: grup etnic din sudul Africii, din actualele state Lesotho și Africa de Sud.

atâtea zile în șir, și, «mormanele de cadavre sfărtecate de grenadele și bombele voastre» erau oare ale unor «valahi lași»?¹².

Cea de a doua replică a fost publicată în „Neamul Românesc” nr. 157 din 9 iunie 1918, ca răspuns la un articol publicat în ziarul socialist „Narod”.

„PREȚUL HEGEMONIEI BALCANICE

Ne-a căzut în mână un articol din ziarul socialist bulgăresc «Narod» din 13 mai trecut, prin care se aduc grave învinuiri guvernului, astăzi căzut, al lui Radoslavov¹³, acela cu trufia căruia în ultimul timp, mai ales nu se poate asemăna decât trufia, a doua zi după Chirchilise și Liulè-Bragas, în 1913, a lui Danev, înviatul de azi după catastrofa ce părea iremediabilă.

Actul e desigur interesant, dacă nu prin scopul pe care-l urmărește și pe care la niște anarhiști convinși și ireductibile îl ghicim: condamnarea războiului în sine, a oricărui «ideal național», a oricărei alianțe ambițioase, a oricăror întinderi și anexăriși a oricărui «imperialism», prin informații pe care de aiurea nu le-am putut căpăta, deși aveam motive de a bănuși că aceasta trebuie să fie starea lucrurilor acolo.

Războiul național a creat un «regim de abuzuri» sub ocrotirea unui guvern «a tot puternic și stăpân fără control al țării»; «Constituția și legile au fost călcate în picioare»; «furturile și corupția au luat proporții grozave și neauzite»; «viața țării s-a pus la absoluta dispoziție, înainte de toate, a partizanilor guvernului, care sub aripa autorităților, s-au dedat la o nesățioasă îngrămădire de bogății în străinătate».

Lucruri toate, care trebuie să se petreacă neapărat la o societate fără civilizație morală superioară și în care orice desfacere din constrângerea de toate zilele înseamnă abuz, orice putere discreționară violentă, orice drept extraordinar de a dispune de lucruri, jaf și pradă. Naivii caută vinovății personale și dau următorilor caracterul unor prigoniri politice, cum e cazul socialiștilor bulgari față de Radoslavov, care, dacă l-ar fi chemat altfel și n-ar fi avut o frumoasă barbă albă ori coafură ca de bărbier, ar fi fost altfel; pe când cuminiții, convingându-se prin astfel de rușinoase spectacole că sunt lipsuri mari în chiar sufletul național, cheamă peste orice deosebiri de partid și orice dușmăanii personale, pe toți oamenii de bine pentru a da societății întregi acel simț de cuviință și datorie, care s-a văzut că-i lipsește.

¹²N. Iorga, Ștefan Berechet, Virgil Popescu-Râmniceanu, *Două documente moderne bulgare*, f.l., f.e., 1918, pp. XI - XV.

¹³Vasil Radoslavov (n. 27 iulie 1854, Loveci, Bulgaria – d. 21 octombrie 1929, Berlin); membru al Partidului Liberal; prim-ministru al Bulgariei între 1913 și 1918.

Cei de la «Narod» însă fac și constatări, care trec dincolo de păcatele societăților cu o moralitate primitivă, trăind în duhoarea abuzului și desfrâului și constată o situație internă și externă, care lor li se pare disperată

O «criză ascuțită» chinuiește țara așa de mult celebratelor victorii și anexărilor pe o așa de întinsă scară. «O adevărată primejdie națională» a cărei înlăturare nu poate fi lăsată în seama vremii. Foametea, «bici nemilostiv», «bate la ușa tuturor orașelor și satelor Bulgariei agricole» și mișcări ca acelea din Sliven, Șiștov, Târnovo, Iambol, Rusciuc, Filipopol, Sofia ș.a., mișcări ale femeilor și copiilor, căci toți bărbații sunt sub arme, au dat glas celor mai strașnice temeri ale flămânzilor. «Recolta nouă nu e deloc promițătoare». Articolele de hrană au fost exportate, luate din gura mulțimii pentru ca să se îmbogățească doar câțiva. «Neîngăduitul export s-a practicat sub diferite forme și pretexte», condus fiind de «cei dintâi partizani guvernamentali, ale căror nume sunt cunoscute de toată societatea noastră». Lipsește chinina pentru soldații bolnavi, lipsește zahărul pentru copii rău hrăniți, pe când vagoane întregi de zahăr trec hotarul în Turcia. Cele 50 de milioane de kilograme de grâu ucrainean n-au sosit.

Și motivul îl spun socialiștii. «Toată vremea, d[umneata] ai fost mai războinic decât toți aliații noștri. Orice puțință de înțelegere cu vecinii, de împăcare cu ceilalți balcanici a fost înlăturată prin brutalitatea unei politici de cuceriri». La Brest-Litovsk și la Bucureștii-au creat «primejdii noi pentru Bulgaria», «crainic al unor apetituri» cunoscute, Radoslavov a indignat lumea prin caracterul provocant al declarațiilor sale. «Bulgaria în București trebuia să stea, sănătos, pe terenul împăciuirii balcanice», dar ea a apăsător, din contră, asupra chestiunilor dobrogene, rezolvând-o într-un chip, care li se pare protestatarilor că e nepotrivit cu adevăratele interese bulgărești. Concesii grele se ascund sub o adăugire teritorială, care nu e fără dedesubturi și ea. Ideea unirii balcanice defensive e lovită de moarte. De o independență balcanică sub orice formă nu se mai poate vorbi.

Socialiștii bulgari par să aibă ochii pentru a prevedea. Într-un moment când alții se îmbată de aparențe, încântați că li se dă în păstrare paharul din care nu ei vor bea, acești revoluționari înțeleg că hegemonia balcanică sistem Radoslavov cere un preț mare. Căci singurele hegemonii, care nu se plătesc, sunt acelea pe care dezvoltarea unei civilizații proprii e în stare să le impună¹⁴.

¹⁴N. Iorga, Ștefan Berechet, Virgil Popescu-Râmnicănu, *Op. cit.*, pp. XVII - XX.

***THE CONTROVERSY BETWEEN NICOLAE IORGA - GENERAL
ȘTEFAN TOȘEV AND THE NEWSPAPER "NAROD" REGARDING
THE BATTLE OF TURTUCAIA***

-abstract-

Key words: Nicolae Iorga, First World War, Turtucaia, press, journal.

Encyclopedic personality, Nicolae Iorga addressed in his writings the impact had by the Romanian-Bulgarian relations from the beginning of the First World War, respectively the defeat suffered by the Romanian army at Turtucaia. He approached the subject from the perspective of the history of the two states, emphasizing the slippages in approaching the events. The answer articles were published in the newspaper he owned „Neamul Românesc”.